

Asia Astiakorut ja tekijänoikeus

Hakija E

Annettu 16.11.2021

Tiivistelmä

Hakijan korva- ja kaulakorut eivät olleet tekijänoikeuslain 4 § 2 momentissa tarkoitettulla tavalla vapaasti muuttaen aikaansaatuja teoksia, siltä osin kun keskeiseksi koristeaiheeksi oli otettu astian teossuojaa saava osa. Kysymys levitysoikeudesta, kun teossuojaa nauttivia astioita oli sen jälkeen, kun niitä oli tekijänoikeuden haltijan suostumuksella pidetty kaupan, muunneltu niin, että niistä oli astioiden palasia edelleen muokaten muiden osien kanssa yhdistämällä tehty uusia esineitä. Sitaatiooikeuden edellytykset eivät täyttyneet valmistettaessa koruja teossuojaa saavista astioiden palasista.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa A:n rikkonaisista astioista tekemistään astiakoruista. Hän on kertonut suunnitelleensa ja valmistaneensa kotonaan rikkoutuneista posliiniastioista niin kutsuttuja astiakoruja koristeeksi korviin ja kaulaan.
2. Hakija kysyy ensiksi, ylittävätkö liitteenä olevien korujen sisältämät alkuperäiset astioiden palaset niihin sisältyvine alkuperäisine kuvioineen teoskynnyksen.
3. Toiseksi, sisältykö astioiden palasten käyttö liitteen mukaisissa koruissa toimiin, joita tekijänoikeuden haltija ei voi kieltää tekijänoikeuslain 19 §:n mukaisen kappaleen levittämisoikeuden raukeamisen takia, kun astiat on tekijän suostumuksella aiemmin myyty Euroopan talousalueella.

4. Kolmanneksi, onko astioiden palasten käyttö liitteenä olevissa koruissa luonteeltaan tekijänoikeuslain 4 § 2 momentin tarkoittamaa vapaata muuntelua, johon ei tarvita tekijänoikeuden haltijan suostumusta.
5. Neljänneksi, voiko astianpalasten käyttö liitteenä olevissa koruissa olla tekijänoikeuslain 22 §:n tarkoittaman sitaattioikeuden piirissä.
6. Viidenneksi, onko tekijänoikeuslaissa jotakin muuta perustetta, jonka nojalla liitteen mukaisia kierrätyskoruja on mahdollista valmistaa ilman tekijänoikeuden haltijan suostumusta.

VASTINEET

7. F on antanut asiassa A:n oikeudenhaltijana vastineen kertoen, että F suhtautuu kierrättämiseen erittäin myönteisesti ja on sinällään positiivista, että ihmisillä on halu hyödyntää rikkiäisiä tai käytöstä poistettuja astioita. Kaupallista astiakorujen valmistusta F ei kuitenkaan voi sallia eikä sillä aina edes ole oikeuksia antaa tahdonilmaisuja tekijänoikeuksien hyödyntämiseen liittyen. Yhtiö katsoo, että astioiden kuviot nauttivat kuvataiteen teoksina tekijänoikeussuojaa, koska ne ovat omaperäisiä itsenäisen luomistyön tuloksia.
8. Teoskappaleen levitysoikeuden raukeaminen ei ulotu siitä tehtyihin muunnelmiin, jos muuntelu on samalla merkinnyt uuden kappaleen valmistamista kyseisestä teoksesta. Astioihin kohdistuvat tekijänoikeudet eivät ole rauenneet, koska koru ei ole aineellisesti se esine, jonka F on saattanut markkinoille. Koru on astiasta tehty uusi esine ja teoskappale.
9. Koristetaiteilijat ovat maalanneet astioiden koristekuviot astioiden pinnalle, jolloin koristekuviot ja astiat muodostavat yhden kiinteän taiteellisen kokonaisuuden. Astioista tehdyt korut tarkoittavat teoskappaleiden merkittävää muuntelua koristekuvioiden pirstoutumisen sekä astioiden käyttötarkoituksen muuttamisen johdosta, joten astiakorut loukkaavat tekijöiden respektioikeutta. Teosta ei saa typistää tai muuten muuttaa niin, että teoksen luonne tai muoto muuttuu taikka että teon voitaisiin muutoin katsoa loukkaavan te-

kijän kunniaa tai mainetta. Muuttaminen voi kohdistua sekä teokseen että teoskappaleeseen.

10. Koruissa on hyödynnetty tekijänoikeuden suojaamia astioiden kuvioita sellaisenaan, joten kyse ei ole vapaasta muuttamisesta. Kyse ei ole oikeutetusta sitaattioikeuden käyttämisestä, koska korujen valmistajan osuus liittyy rikottun astian palasen muokkaamiseen, riipuspidikkeen sekä koukun ja/tai ketjun kiinnittämiseen. F:n astioista valmistettujen korujen kaupallisessa valmistamisessa voi olla kyse tavaramerkkiloukkauksesta. Korujen valmistaminen, myynnin ja markkinoinnin yhteydessä kaupallisessa tarkoituksessa tunnettuja kuvioita hyödyntämällä voi tarkoittaa F:n goodwill-arvon oikeudetonta hyödyntämistä sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetussa laissa tarkoitetulla tavalla.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

11. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.
12. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Säännökseen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa taideteollisuuden tuotteita. Näitä voivat olla esimerkiksi astiat tai muut käyttöesineet sekä korva- ja kaulakorut.
13. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Luova työ ilmenee tekijän tekemissä valinnoissa luomistyön aikana. Riittävän omaperäisten valintojen tuloksena syntyvä työ ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.
14. Taideteollisuuden tuotteen muotoilussa lopputulokseen vaikuttavat paitsi tekijän luova panos myös tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat. Ollakseen

tekijänoikeuslain 1 §:ssä suojattu teos taideteollisuuden tuotteen tulee täyttää itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta. Moniin käyttöesineisiin soveltuu tekijänoikeudellisen suojan ohella tai yksin luontevammin mallisuoja. Tuotteen käyttötarkoituksen ja muodin mahdollisesti ohjatessa esineen muotoa on todennäköisempää, että kaksi muotoilijaa toisistaan tietämättä luovat samanlaisen tuotteen (Haarmann: Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki 2005 s. 87).

15. Teoksen osa saa tekijänoikeussuojaa, jos se teoksesta erillään tarkasteltuna ylittää teostasoon eli osaa sellaisenaan voidaan pitää ilmauksena tekijänsä henkisestä luomistyöstä. Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa, periaatteita tai tietoja, vaan sitä ilmenemismuotoa, johon ne on teoksessa saatettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä kahta tai useampaa henkilöä esimerkiksi hyödyntämästä jotain ideaa.
16. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
17. Korkein oikeus on käsitellyt tekijänoikeutta taideteollisiin tuotteisiin mm. ratkaisussa KKO 1980 II 3 koru- ja solkimallien osalta. Korkein oikeus katsoi, etteivät soljet saaneet tekijänoikeussuojaa, sillä niiden ulkoasu johtui esineen käyttötarkoituksesta. Sormukset, riipukset ja rannekkeet puolestaan edustivat muotoilultaan ja sommittelultaan sellaista taiteellista omaperäisyyttä, että ne olivat tekijänoikeuslain 1 § 1 momentin mukaisia teossuojaa nauttivia taidekäsityön tuotteita.
18. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tekijänoikeutta taidekäsityöhön ja taideteollisuuden yksittäisiin esineisiin ja kokonaisiin sarjoihin lausunnossa TN 2006:9. Siinä huonekaluista tuoli ja rahi yhdessä nauttivat teossuojaa sekä yksittäisinä muotoilutaiteen merkkiteoksina että ryhmänä. TN 2008:9 koski hui-vikuoseja. Niiden katsottiin olevan siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että

niitä pidettiin tekijänoikeussuojaa nauttivina teoksina. Lausunnossa TN 2013:15 (äänestys) astiastot saivat suojaa sarjoina mm. muotokielen poiketessa olennaisesti luomisajankohtana vallinneesta astiamuotoilusta. Lausunnossa TN 2016:13 helmiriipuksissa eri materiaalien yhdistämisen ja kiinnittämistävän idea ei saanut tekijänoikeussuojaa, vaan korun konkreettinen ulkomuoto, joka kyseisessä tapauksessa ei ollut siinä määrin itsenäinen ja omaperäinen, että teoskynnys ylittyi.

19. Tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluu kappaleiden valmistaminen koko teoksesta tai sen tekijänoikeussuojaa saavasta osasta ja koko teoksen tai sen tekijänoikeussuojan piirissä olevan osan saattaminen yleisön saataviin siten, kuin tekijänoikeuslain 2 §:ssä säädetään.
20. Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluu yksinomainen oikeus määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Kappaleen valmistamisella on ymmärretty teoksen aineellistamista sekä ensimmäisen kerran että myöhempien kopioiden tekemistä, ja yksinoikeus kattaa kaikki kappaleen valmistamisen tekniikat sekä kappaleiden valmistamisen muuttamattomana ja muutettuna, koko teoksesta tai sen osasta (Haarmann 2005 s. 113–116).
21. Valokuvan suojan osalta, jossa valokuvaajan oikeudet ovat tekijänoikeuden tavoin sekä taloudellisia että moraalisia, on erityisesti todettu oikeuskirjallisuudessa muuttamisen viittavan ”kaikenlaisten muutosten” tekemiseen, kuten kuvan osien poistamiseen rajaamalla (Haarmann 2005 s. 282–283). Tekijän yksinoikeus kappaleen valmistamiseen on kattava, mutta sitäkin on rajoitettu erityisesti yksityiseen käyttöön valmistamisen osalta tekijänoikeuslain 12 §:ssä (Haarmann 2005 s. 119). Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Tekijänoikeuslain 3 § 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Säännöksen 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi oma-

laatuisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkään sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

22. Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin nojalla sillä, joka on kääntänyt teoksen, muunnellut sitä tai saattanut sen toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tuossa muunnellussa muodossa.
23. Muuntelijan yksinomainen oikeus rajoittuu hänen omaan teokseensa. Saadaksesen tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista suojaa on käännöksen tai muun muunnelman ylitettävä teoskynnys eli täytettävä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset. Kappaleiden valmistaminen tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin nojalla suojaa saavasta muunnelmasta sekä muunnelman saattaminen yleisön saataviin edellyttää sekä alkuperäisen teoksen tekijän että muuntelijan suostumusta.
24. Tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentin mukaan, jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen.
25. Tekijänoikeusneuvosto on useasti käsitellyt alkuperäisen tekijän tekijänoikeudesta riippuvan muuntelun ja vapaan muuttamisen rajanvetoa, muun muassa lausunnoissa TN 1993:24, TN 2002:7, TN 2002:13, TN 2005:16, TN 2012:3 ja TN 2016:8. Yhtäältä on todettu, kuinka luomistyö saa aina vaikutteita aiemmasta tuotannosta ja kuinka olemassa olevia tyylipiirteitä, aatteita ja taiteellisia vaikutteita käytetään hyväksi.
26. Yksityiskohtaisten sääntöjen antaminen siitä, miten raja tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin mukaisen alkuperäisen tekijän suostumusta edellyttävän muuntelun ja tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentin mukaisen vapaan muuttamisen välillä käytännössä on vedettävä, on varsin vaikeaa. Riidanalaisissa tapauksissa rajanveto jää lain esitöiden mukaan oikeuskäytännön varaan, jolloin tuomioistuimen on vapaasti harkittava kaikki asiaan vaikuttavat seikat. (Komiteanmietintö 1953:5. Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin s. 50.)

27. Tekijänoikeuslain 19 §:n 1 momentin mukaan, kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella, kappaleen saa levittää edelleen.
28. Tietoyhteiskuntadirektiivin (2001/29/EY) 4.2 artiklan mukaan levitysoikeus ei sammu yhteisössä teoksen alkuperäiskappaleen tai sen kopioiden osalta, paitsi kun on kyseessä yhteisössä tapahtuva kohteen ensimmäinen myynti tai muu omistusoikeuden siirto, jonka oikeudenhaltija suorittaa itse tai joka suoritetaan hänen suostumuksellaan. Tietoyhteiskuntadirektiivin johdantokappaleen 28 mukaan direktiivin mukaiseen tekijänoikeuden suojaan sisältyy yksinoikeus valvoa aineelliseen tuotteeseen sisällytetyn teoksen levitystä.
29. Euroopan unionin tuomioistuin on tulkinnut levitysoikeuden sammumista 22.1.2015 antamassaan ratkaisussa C-419/13 (Art & Allposters International BV). Tuomioistuin totesi, että kun unionin lainsäätäjä käytti tietoyhteiskuntadirektiivissä ilmaisuja ”aineellinen tuote” ja ”kohde”, se halusi antaa tekijöille oikeuden valvoa kunkin henkisen luomistyön sisältävän aineellisen esineen ensimmäistä saattamista markkinoille unionissa (perustelukappale 37). Näin ollen on todettava, että levitysoikeuden sammumista sovelletaan aineelliseen esineeseen, johon tekijänoikeudella suojattu teos tai sen kopio on sisällytetty, jos kyseinen kohde on saatettu markkinoille tekijänoikeuden haltijan suostumuksella (perustelukappale 40). Merkityksellistä on se, onko muunneltu kohde kokonaisuutena tarkasteltuna itsessään aineellisesti se esine, joka on saatettu markkinoille tekijänoikeuden haltijan suostumuksella (perustelukappale 45).
30. Tapauksessa tuomioistuin totesi, että levitysoikeuden sammumista koskevaa sääntöä ei sovelleta tilanteessa, jossa tekijänoikeudella suojatun teoksen kappale on sen jälkeen, kun sitä on tekijänoikeuden haltijan suostumuksella pidetty kaupan unionissa, muunneltu muuttamalla sen alustaa, kuten siirtämällä paperijulisteesta oleva kappale canvas-kankaalle, minkä jälkeen se on saatettu uudelleen markkinoille uudessa muodossaan (perustelukappale 49).

31. Tekijänoikeuslain 22 §:n mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Tekijän moraaliset oikeudet on otettava huomioon silloin, kun teos toisinnetaan julkisesti tekijänoikeuslain 22 §:n nojalla. Tekijänoikeuslain 3 § tai 22 §:ssä ei anneta tarkkoja sääntöjä siitä, miten ja missä lähde on mainittava. Hyvä tapa määritetään kullakin alalla vallitsevan käytännön mukaisesti. (Harenko – Niiranen – Tarkela: Tekijänoikeus. 2016 s. 202).
32. Tekijänoikeuslain 11 §:n 2 momentin mukaan teosta siteerattaessa tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Lainatun teoksen ja sen tekijän tunnistetiedot on sijoitettava sellaiseen yhteyteen, että ulkopuolinen voi ne vaikeuksitta havaita. Lainattava teos on mainittava siten, että se erottuu teoksesta, johon se on lainattu. (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016 s. 202).
33. Tekijänoikeuslain 22 §:n mukaista siteerausoikeutta ei ole rajattu vain tiettyihin käyttötarkoituksiin tai teostyyppeihin. Toisaalta lainauksia mainonnassa ei lähtökohtaisesti voida pitää hyväksyttävänä. (Haarmann 2005 s. 188–189.) Käyttötarkoituksen hyväksyttävyys tulee arvioitavaksi lainkohdassa mainitun ”hyvän tavan mukaisuuden” ja ”tarkoituksen edellyttämän laajuuden” kautta. Tekijänoikeuslain 22 §:ssä säädetty hyvän tavan mukaisuus edellyttää lainauksen sisältävältä teokselta ja lainaukselta asiallista yhteyttä. Asiallisen yhteyden kannalta olennaisena on pidetty sitä, että siteerattu teos havainnollistaa, selkeyttää tai taustoittaa lainaajan omaa esitystä. (Harenko – Niiranen – Tarkela 2016 s. 203). Tämän nk. vetoamisfunktion ei ole katsottu täyttyvän pelkistä lainauksista koostuvan työn osalta (Haarmann 2005 s. 189).

Analyysi ja johtopäätökset

34. Hakija on toimittanut kahdeksan valokuvaa, joista ilmenee sekä alkuperäinen astia, jonka osasta kukin kyseinen koru on valmistettu, että niiden palasista toteutetut korva- tai kaulariipuskorut tai niiden koristeosat. Tekijänoikeusneuvosto on tutustunut toimitettuun aineistoon. Valtaosa koruista valitun astiaston palasen niin kutsutun koristeosan osalta on toteutettu pyöreinä tai pyöreähköi-

nä. Esimerkkien osalta kolmen korun muoto poikkeaa edellä mainitusta epä-säännöllisenä.

35. Ensimmäisessä korvakorupari- ja riipuskokonaisuudessa on käytetty ilmeisesti tyylitellyistä voikukan siemenistä alkuperäisen lautasen reunalle yhtenevän kuvion muodostaneen astian palasia. Toisessa ja kolmannessa kokonaisuudessa alkuperäisestä, kukka- ja muita saman kasvin osia kuviona omaavasta astiasta on koristeosiksi valittu osia, joiden päävärit ovat toisessa keltainen ja kolmannessa sininen. Neljäsissä koruyhdistelmissä on yhtäältä käytetty astioiden alkuperäistä, värikästä mansikkakuviota kantoineen ja toisaalta kirsikkakuviota lehtineen. Lopuissa neljässä korukokonaisuudessa on kussakin käytetty alkuperäisistä astioista valittuja osia, joissa on jokaisessa ollut toisistaan poikkeava, kukkakasvi tai -kasveja vaalealla pohjalla kuvioaiheen värin vaihdelleessa kussakin astiassa ja vastaavassa koruyhdistelmässä.
36. Kustakin astiastosta toteutetut korva- ja kaulakorut on suunniteltu ja toteutettu siten, että ne ovat yhteensopivia erityisesti valittujen astiaston palasten kuva-aiheen osalta. Korvakoruparien ja mahdollisten kaulakorujen palasten osat on valittu samasta astiastosta.
37. Koruissa käytetyt osat on esimerkeissä valittu pääosin astioiden koristekuvituksesta. Vaikka tällaiset valitut astian osien kuva-aiheet ovat sinänsä pieni osa alkuperäistä astiaa, ne ovat keskeisenä elementtinä hakijan valmistamissa koruissa. Korujen suunnittelussa ja toteutuksessa ilmenevä korun valmistajan panos näkyy siinä, millaisia astioiden kuva-aiheita ja miltä osin on valittu koruihin. Valinnan lisäksi korut on toteutettu kuva-aiheen taustan muodoltaan ja muilta osiltaan korujen valmistajan näkemysten mukaiseksi kokonaisuudeksi.
38. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tekijänoikeudellisen arvion lähtökohdaksi on tapauksessa otettava se, ovatko korujen kuva-aiheina käytetyt astioiden osat sellaisia, että ne saavat teossuojaa. Kysymys siitä, ylittävätkö esimerkkikorujen sisältämät alkuperäiset astioiden palaset niihin sisältyvine kuvioineen teoskynnyksen, perustuu sen arviointiin, ovatko astioiden palaset kuvioineen siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että niitä on pidettävä tekijänoikeussuojaa

nauttivina teoksen osina. Osa nyt kysymyksessä olevien esimerkkitapauksien kaltaisista astioista on kuvioitu siinä määrin itsenäisesti ja omaperäisesti, että teoskynnys voi ylittyä. Vastauksena ensimmäiseen kysymykseen tekijänoikeusneuvosto katsoo, että koruissa ja korukokonaisuuksissa käytetyt astioiden osat voivat saada teossuojaa, silloin kun niihin on valittu kulloinkin käytetyn astian teossuojaa saava osa ja edellyttäen, että tekijänoikeuslain 43 §:n mukainen suoja-aika on vielä voimassa.

39. Teoksen luoneelle tekijälle syntyy oikeus määrätä teoksestaan siten kuin tekijänoikeuslaissa on yllä mainituin tavoin määrätty. Tämä oikeus käsittää teoksen kappaleiden valmistamisen muuhun kuin yksityiskäyttöön ja teoskappaleiden tai niiden tekijänoikeussuojaa saavien osien yleisölle levittämisen niin alkuperäisessä kuin muutetussakin muodossa, myös eri menetelmää tai taidemuotoa käyttämällä. Toisen tekijänoikeuden alaan kuuluvien oikeuksien hyödyntämiseen tarvitaan pääsääntöisesti tekijän lupa. Teoskappaleen luovuttaminen tekijänoikeuden haltijan suostumuksella ei tarkoita tekijänoikeuden luovuttamista, ellei siitä ole toisin sovittu.
40. Tekijänoikeuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettu ja edellä mainittu niin kutsuttu teoksen levitysoikeuden sammuminen koskee tekijänoikeuden haltijan suostumuksella pysyvästi luovutettujen teoskappaleiden edelleen luovutusta. Tekijällä ei enää ole yksinoikeuden piiriin kuuluvaa määräysvaltaa suhteessa näiden kyseisten kappaleiden edelleen levittämiseen. Levitysoikeuden sammuminen ratkaisee ristiriidan, joka saattaa syntyä tekijänoikeuden haltijan ja teoskappaleen omistajan välillä luovutustilanteessa, ei tekijänoikeudellista kysymystä teoksen muuntelusta. (Mezei, Péter: Copyright Exhaustion. Law and Policy in the United States and the European Union. Cambridge University Press 2018 s. 7–10; Haarmann 2005 s. 166–171.) Euroopan unionin tuomioistuimien on Art & Allposters International -tapauksessa linjannut sammumisen soveltumattomuudesta ”mukaattavan tai uudelleen toiminnallistavan käytön (*‘transformation-like’*) tilanteissa, joissa alkuperäinen teos toisinnetaan” (Mezei 2018 s. 10 alaviite 33, suom. tässä).

41. Tekijänoikeuslain 19 §:ssä on säädetty levitysoikeuden kohteeksi teoskappale. Tämä lainkohta viittaa, ottaen huomioon myös tietoyhteiskuntadirektiivin mukainen tulkinta, teoskappaleeseen sellaisena kuin se on laskettu markkinoille.
42. Kysymyksessä olevat astiat on alun perin luovutettu tekijänoikeuden haltijan suostumuksella. Nyt käsillä olevassa tilanteessa, toisin kuin Art & Allposters International -tapauksessa, teoksen sisältämä alusta on säilynyt samana. Kuviot ovat edelleen sillä posliinialustalla, astianpalasella, jolle ne on alun perin maalattu, eikä mahdollisia teoksia tai niiden teossuojaa saavia osia ole toisinnettu.
43. Mahdollista teossuojaa saavasta astiasta on kuitenkin valittu koruihin ja niiden ilmiasuun sointuvat palaset, minkä jälkeen näistä on astian palasia edelleen muokaten ja muiden osien kanssa yhdistämällä tehty uusi esine, uudenlaista ilmaisua kuvastava koru. Jos tekijänoikeudellisesti merkityksellisen muokkaamisen kautta on aikaan saatu uusi esine, se ei enää välttämättä ole se teoskappale, joka on tekijänoikeuden haltijan suostumuksella laskettu levitykseen. Vastauksena toiseen kysymykseen tekijänoikeusneuvosto katsoo siksi, että levitysoikeuden sammuminen tekijänoikeussuojaa saaviin astioihin osana tällä tavalla aikaan saatua uutta esinettä ei sovellu.
44. Siltä osin kuin koruissa tai korukokonaisuudessa on käytetty astioiden teoskynnyksen ylittäviä osia, kysymys on tekijänoikeudellisesti relevantista toimesta. Mikäli kyseessä kuitenkin olisi tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentissa tarkoitettu uusi ja itsenäinen teos, se ei olisi riippuvainen alkuperäisen teoksen tekijän tekijänoikeudesta. Ratkaisevaa arvioinnissa on se, missä määrin esimerkkeinä olevissa koruissa tai korukokonaisuuksissa ilmenee alkuperäisen tekijän luova panos.
45. Vastauksena kolmanteen kysymykseen tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei kysymyksessä olevia koruja voida pitää yllä mainituin tavoin uusina ja itsenäisinä teoksina silloin kun niihin keskeisiksi elementeiksi valikoitujen astioiden palasten kuviot saavat tekijänoikeussuojaa. Astioiden käyttö koruissa tällä tavoin ei siis ole riippumatonta astioiden tekijänoikeudesta.

46. Kuten edellä on mainittu, tekijänoikeuslain 22 §:n mukaan julkistetusta teoksesta tai sen tekijänoikeussuojan piirissä olevasta osasta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Tällä tarkoitetaan sitä, että lainaamisen tulee toteuttaa ns. vetoamisfunktio. Hyväksyttävänä tarkoituksina on pidetty omien ajatusten ja näkemysten perustelemisen lisäksi muun muassa asian havainnollistamista ja selkeyttämistä.
47. Äänitteiden niin kutsuttua samplausta koskevassa Euroopan Unionin tuomioistuimen ratkaisussa asiassa C-476/17 (Pelham) todettiin, että äänitteiden tuottajalle annettua yksinoikeutta on punnittava muiden perusoikeuksien kanssa, joihin kuuluu perusoikeuskirjan 13 artiklassa taattu taiteen vapaus, joka perusoikeuskirjan 11 artiklassa ja Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetussa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 10 artiklan 1 kappaleessa suojattuun sananvapauteen kuuluvana oikeutena mahdollistaa osallistumisen yleiseen kaikenlaisia kulttuurisia, poliittisia ja yhteiskunnallisia aiheita koskevaan tiedon- ja ajatustenvaihtoon. (perustelukappale 34). Samplaustekniikka (sampling), jossa käyttäjä ottaa useimmiten sähköisillä laitteilla näytteen äänitteestä ja käyttää sitä uuden teoksen luomiseen, on perusoikeuskirjan 13 artiklassa suojatun taiteen vapauden alaan kuuluva taiteellisen ilmaisun muoto (perustelukappale 35).
48. Tuomion perusteluissa todetaan, että lainauksen keskeisiin ominaispiirteisiin kuuluu se, että teoksen käyttäjä, joka ei ole teoksen tekijä, käyttää sitä tai yleisemmin otetta teoksesta ajatuksen havainnollistamiseksi, mielipiteen puolustamiseksi tai kyseisen teoksen ja mainitun käyttäjän ajatuksen älyllisen vastakkainasettelun mahdollistamiseksi, ja suojatun aineiston käyttäjän, joka aikoo vedota lainaamista koskevaan poikkeukseen, tavoitteena on näin ollen oltava vuorovaikutus mainitun teoksen kanssa. (Perustelukappale 71.)
49. Tuomiossa todetaan lisäksi, että jos uuden musiikkiteoksen luoja käyttää ääninäytettä (sample), joka on otettu toisesta äänitteestä ja joka voidaan tunnistaa uuden teoksen kuuntelemisen yhteydessä, kyseisen musiikkinäytteen käyttäminen voi kunkin yksittäistapauksen olosuhteiden mukaan olla direk-

tiivin 2001/29 5 artiklan 3 kohdan d alakohdassa, luettuna perusoikeuskirjan 13 artiklan valossa, tarkoitettu ”lainaus”, kunhan mainitulla käyttämisellä pyritään edellä 71 kohdassa mainitulla tavalla vuorovaikutukseen sen teoksen kanssa, josta näyte on otettu, ja kunhan mainitussa 5 artiklan 3 kohdan d alakohdassa säädetyt edellytykset täyttyvät. (Perustelukappale 72.)

50. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että teoksen käyttö voisi olla laissa sallittua lainaamista, mikäli teos on tunnistettavissa ja mikäli sitaattisäännöksen reunaehdot täyttyvät. Sitattisäännöksen tarkoituksena oleva vuorovaikutuksen mahdollistaminen edellyttää tunnistettavuutta. Lainamista koskevat linjaukset viittaavat siihen, että myös kuvataiteellisessa haltuunotossa on alistuttava sitaattioikeuden reunaehdoille. (Alén-Savikko s. 146, toim. Alén-Savikko ym: Muuttuva tekijä – Kirjoituksia tekijänoikeudesta ja taiteesta, Helda Open Books, Helsingin yliopisto, 2020) Nämä käsitellyt esimerkit kuvataiteesta ja musiikkinäytteistä osaltaan tukevat sitä tulkintaa, ettei sitaattioikeutta ole rajoitettu vain tiettyihin teoslajeihin, kuten kirjallisiin töihin. Sitattioikeus voi siten koskea myös käyttöaidetta.
51. Kuten edellä on mainittu, hakijan toimittamasta materiaalista ilmenevin tavoin käytetyt astioiden osat on valittu ja muotoiltu niin, että ne keskeisinä elementteinä koruissa muodostavat riipus- ja kiinnitysosien kanssa korujen valmistajan näkemyksen mukaisen, yhteensointuvan kokonaisuuden. Tässä tapauksessa ei suoraan ole havaittavissa sitaattioikeudellisesti merkityksellistä vuorovaikutusta alkuperäisten astioiden ja uusien korujen välille. Astiapalojen käytölle ei saada ratkaisevaa tukea myöskään sanan- tai taiteenvapaudesta. Vastauksena neljanteen kysymykseen tekijänoikeusneuvosto katsoo, että siteerausnoikeuden edellytyksenä oleva hyvän tavan mukaisuus ei tapauksessa täyty, koska tällainen teoskynnyksen ylittävien astian palasten käyttö ei täytä ns. vetoamisfunktioita.
52. Vastauksena viidenteen kysymykseen tekijänoikeusneuvosto toteaa, että hakijan kysymys mahdollisista muista tekijänoikeudellisista perusteista, jotka oikeuttaisivat korujen valmistuksen ilman astioiden tekijänoikeuden haltijan suostumusta, on niin avoin, ettei siihen ole edellytyksiä enemmälti vastata.

Puheenjohtaja

Anette Alén-Savikko

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet: Anette Alén-Savikko (puheenjohtaja), Juha Vesala, Samuli Melart, Mirkka Kivilehto, Gunilla Lång-Kivilinna, Jari Muikku, Mika Toivainen, Ismo Huhtanen, Maria Reh binder, Timo Enroth ja Albert Mäkelä.

Äänestysratkaisu

Eriävä mielipide

Levitysoikeuden sammumista sovelletaan tässä tapauksessa aineelliseen esineeseen, johon teoskynnyksen ylittävä koriste on sisällytetty, kun kyseinen aineellinen esine on saatettu markkinoille tekijänoikeuden haltijan suostumuksella. Tekijänoikeusneuvoston tarkasteltavana olevassa toiminnassa ei ole tapahtunut kappaleen valmistamista. Tarkasteltavana on aineellisesti se esine, joka on saatettu markkinoille tekijänoikeuden haltijan suostumuksella. Siten tekijänoikeussuojaa saavien astiakappaleiden levitysoikeus on tässä tapauksessa sammunut. Tältä osin nyt tarkasteltavana oleva tapaus eroaa tapauksesta *C-419/13 Art & Allposters International BV vastaan Stichting Pictoright*.

EU:n tuomioistuimen ratkaisukäytännössä on todettu, että vaikka EY:n perustamissopimuksen 36 artiklassa sallitaan se, että tavaroiden vapaan liikkuvuuden peruseriaatteesta poiketaan teollisoikeuksien ja kaupallisten oikeuksien suojaa koskevissa kansallisissa säännöksissä annettujen oikeuksien perusteella, poikkeaminen on sallittua ainoastaan, jos se on pe-

rusteltua sellaisten oikeuksien suojaamiseksi, jotka ovat osa teollisoikeuksien ja kaupallisten oikeuksien ydinsisältöä ks. esim *asia C-200/96 Metro-nome Musik GmbH vastaan Music Point Hokamp GmbH, 14 kohta*. Astioiden sirpaleiden käyttö koruina ei ole sellaista tekijän taloudellisten oikeuksien ydinaluetta, jota tulisi suojata rajoittamalla astioiden levitysoikeuden sammumista.

Nyt tarkasteltavana oleva tekijänoikeudellinen kysymys levitysoikeuden sammumisesta on yhteiskunnallisesti merkittävä osana kiertotalouden mahdollistavaa tai estävää oikeudellista sääntelyä. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 37 artiklan mukaisesti ympäristönsuojelun korkea taso on varmistettava kestävän kehityksen periaatteen mukaisesti. Toisaalta perusoikeuskirjan 17 artiklan mukaisesti tekijänoikeus on turvattava osana omistusoikeutta. Jos katsotaan, että käyttötarkoituksen muuttamisen oikeudellisen merkityksen tarkastelussa on perustellusti mahdollisuus päätyä erilaisiin tulkintoihin, on tapauksen oikeudellisessa arvioinnissa kyse myös perusoikeuspunninnasta. Tällöin kestävän kehityksen periaatteen mukaisesti tulisi sallia astioiden sirpaleiden uusi käyttötarkoitus, ja uusi käyttötarkoitus koruina ei poista astioiden levitysoikeuden sammumista

Helsingissä, 22.11.2021

Maria Rehbinder